

Frīcis Bārda.
Paulīna Bārda jaunībā.

■ MAIJA KREKLE

Trīsdesmit gadus vecais dzejnieks FRICIS BĀRDA, kurš ikdienā ir latviešu valodas skolotājs Kēniņa, Konti un Šulca skolās, pēc Vīnē pavadītā laika ir kļuvis par pilnīgu veģetārieti un atturībnieku. Viņš atbilstoši savām iespējām gērbjas pēc Eiropas modes un tāpēc uz daudziem saviem laikabiedriem atstāj ārzemniecisku un mākslotu iespaidu. Viņš raksta savai sirdsmīļajai meitenei, savam "mazajam cilvēciņam" Paulīnai Puskalnei. Frīcis un Paulīna iepazinušies caur sludinājumu "Dzimtenes Vēstnesi". Ar tā palīdzību jaunais, bet jau dzīves un slimības nomocītais dzejnieks inkognito gribēja sastapt tīru un jauku "Grietiņas" tipa jaunavu.

Kā zila debess, kā zvaigžņots prieks...

Plavas ziedu vai eksotisku puķi?

Paulīnai ir 18 gadi, viņa dzīvo Dzirnavu ielā 2 pie tantes, kas jaunavu stingri uzmana, un strādā aptiekā pie Keizardārza. Divus gadus meitenei pilnīgi pietiek tikai ar saraksti, līdz pēc kāda zīmīga sapņa, kurā nepazīstamais (par kuru Paulīna jau nojauš, ka tas ir dzejnieks Fricis Bārda) viņu skūpst pumputotā bērzu birzī, viņa beidzot piekrit arī satīkties. Reiz Paulīna dzejnieku jau ir redzējusi kādā priekšlasījumā, Bārda atstājis patīkamu iespaidu, bet īpaši meiteni nav aizrāvis.

Viņi sarunā tikšanos, bet aiz uztraukuma Paulīna saslīgst. Bārda viņai aizsūta ziedošu ceriņzaru. 1910. gada 21. decembrī viņi tiekas. Paulīna gan baidās, vai būs pietiekami gudra un skaista, bet viss ir labi. Viņa ir iepatikusies dzejniekam arī dzīvē, ne tikai vēstulēs.

Tās pārgudrās emancipētās sievietes viņam ir apnikušas, Bārdam gribas sievišķīgi maigu būtnei. Gudrības viņam pašam pietiek, viņš ir bijis Vīnes universitātes Filozofijas fakultātes brīvklausītājs. Tur bija romantika ar studiju biedreni – kādu jaunu ungāru atraitni, kuru viņš vēstulēs draugam Dellem sauc par Trīnu, bet īstenībā viņa ir *Ella Hedviga Szinner*. Diemžēl visam – gan milai, gan mācībām – pienāk ātrs un negaidīts gals. Veselība pieviļ, nu jā, arī naudas nav, lai īstenotu līdz galam iecerēto.

Kaut arī cerības studēt pavisam nav atmetas, tomēr Fricis Bārda saprot, ka viņa vienīgais uzdevums dzīvē ir rakstniecība, bet eksistenci var nodrošināt ar skolotāja darbu vairākās skolās. Vienā no tām – Gižicka mūzikas skolā – viņš strādā kopā ar jaunu pianisti Bonifāciju Roggi, kas nesen

beigusi Pēterpils konservatoriju. Daudzi kolēģi viņus uzskata par pāri. Par to, ka eksistē Paulīna, Bārdas sapņi un ilgu tēls, neviens no apkārtējiem nezina. Kur beidzas sapnis, kur sākas īstenība, viņam pašam bieži vien sajūk. Abas jaunās meitenes – gan Bonifācija, gan Paulīna – ir dzimušas 1890. gadā (Bonifācija – 6. janvārī, bet Paulīna – 9. jūnijā), abas ir apaļvaidzes ar patīkami sievišķīgām formām. Tikai Paulīna ir vienkārša, necila, bez augstām skolām, bet bezgala maiga un mīla kā lauku puķe, kamēr Bonifācija ir māksliniece – pianiste ar konservatorijas diplomu. Rīgas kultūras dzīvē viņa jūtas kā zivs ūdenī, sabiedrībā viņa ir pamanāma kā košs svešzemju augs. Tikšanās ar Paulīnu notiek vientuļās un romantiskās vietās, pēc tam arī dzejnieka dzīvoklī, bet Bonifācija Frici vadā sev līdzī visur, kur apgrozās mākslinieki un mūziķi. Mācoties skolotāju seminārā, Bārda ir apguvis klavierspēli, bet viņa muzicēšanā daudz vairāk ir centības nekā talanta, kamēr Bonifācija ir izcila mūziķe. Viņš meiteni arī ievērojis viņas priekšnesuma laikā kādā koncertā. Bārda tā aizraujas, ka neat-

1914. gadā sarakstīšanās un tikšanās ar Bonifāciju izbeidzas. Dzejnieka sirdī un dzīvē paliek tikai Paulīna, maigā uzvarētāja.

laidīgi meklē iespēju iepazīties. Mākslas veicināšanas biedrības vakarā, kad notiek priekšlasījums par ritmiskās plastikas mākslu, dzejniekam tas arī izdodas. Jau nākamajā koncertā, kurā Rogges jaunkundzei jāspēlē, Bārda palīdz viņai atgērbties un rūpējas par notīm. Mūzika un sarunas par to viņus saista tik ļoti, ka Bārda kļūst biežs viesis jaunās sievietes dzīvoklī Tērbatas ielā, Sinkas namā, kur dzīvo arī Bonifācijas māte.

· Man patīk Jūsu vienkāršība.. Jūs nezīniet, kā man apnikusi epidēmiski izplatītā izlikšanās par briesmīgi gudru un nopietnu, ar kuru slimo mūsu "vājais dzimums" līdz pat skolās skuķēm. Tikko esi pāris vārdus parunājis, jau tiek uzvilktā saruna par "visaugstākajām matērijām".

· Tik daudz siltuma un sirsnības un dziļas sirdsskaidrības un pat svētuma, ka man negribējās neko citu ne domāt, ne darīt, ne citur iet. Beigās nopinu no rudzupuķītēm zilu vaiņagu un pakāru kārkla zarā. Tas bija priekš Jums, cilvēcīn, jo šodien taču Jāņu diena. Lēns vējiņš ligo kārklu zaru ar zilo vaiņagu – ligo-ligo... un man tāds tīri bērnišķīgs un naivs prieks.

· Paskaties, mans mīļais draugs, ka mūsu dvēseles asiņodamas, zvaigznes un debesi spoguļodamas, baltiem ziediem pieburušas, tumši sārtas, pietvikušas, pašas sevi apreibušas, gar mūžības krastiem šalc...

· Es visas šīs dienas – lai eju kur iedams – glāstu smilgas un pieneenas un alksnīšus un bērzu zarus. Es mācos glāstīt. Es mācos glāstīt mīļi un viegli un it kā visu sevi atdodams. Lai satiekoties varētu Jums tā noglāstīt pieri un vaigus...

· Jā, es Jūs milu tāpēc, ka Jūs esiet maza, un tāpēc, ka Jums ir tādas drēbes un ne citādas. Ak, es jau negribu lielīties un tā jau ar nav nekāda lielīšanās, ja saku, ka dažs labs zidā čaukstošs stāvs resp. laķierēts mērķaķis no "labām aprindām" man ir iztaicinoši ceļā stājies, bet es esmu aizvien no tiem novērsies.

· Mīļā, sirds mīļā – šodien ir piektdiena, piektdienas rīts, bet es vēl esmu pilns klusa prieka – klusa prieka, kā ziedu smaržas --

Mīļā, sirds mīļā – vai šonakt nelija puķu lietus? Vai Jums caur pleciem tagad netek dzeltens medus vilnis? Mani šodien nes tāds vilnis un man būs grūti caur puķēm aizbrīst uz skolu. Mīļā, sirds mīļā – bet šodien ir jau piektdiena. Un tikai piektdiena – mīļā, mīļā sirds mīļā – viss cits, kas notiek pasaulē, notiek tikai priekš tā, lai mūsu dvēseles saplūstu aizvien tuvāk – bezgalīgā sapnī, pilnu ciešanām un laimes – mīļā, sirds mīļā – mūžīgi mīļā --

· ...kad tu savas mazās roķeles man ap pleciem apliec un piespied vaigu pie mana vaiga, tad tu dari man vairāk "laba" nekā visi citi cilvēki kopā. (...) ..mēs atkal iesim kaut kur un manā kažoka kabatā atkal būs divas nevienāda lieluma siltas rokas, kuras katru acumirkli var aizsniegt līdz zvaigznēm, noplūkt tās un sakaisīt matos – tu man, es tev – tu man – es tev --

· ...mēs kopā cietīsim, kopā cīnīsimies un kopā uzvarēsim. Un tas galvenais vārds te ir: kopā.

Ar šo cienjamo kundzi dzejnieks diskutē par reliģijas jautājumiem, bet jaunā pianiste, gribēdama Bārdas kungu pieradināt vēl vairāk, iesaka viņam pieietties Gižicka mūzikas skolā, kur pati pelna dienīško maizi, par latviešu valodas un literatūras, kā arī estētikas skolotāju. Nu viņi ir kopā katru dienu. Bonifācija īsti neizprot dzejnieka trauslo dvēseli, viņai šķiet, ka Bārda ir augstprātīgs un lepns, jo nicīgi izturas pret meiču baru, kas viņam skraida pakal, dzejnieka talantu pielūgdamas. Viņai nepaliek apslēpts arī Bārdas nemiers un nenoteiktība. Ar savu sievietes nojautu Rogges jaunkundze saprot, ka Bārda ir pamatīgi aizrāvēs ar viņu, tikai kaut kas attur dzejnieku pilnībā ļauties Bonifācijas vilinājumam. Viņi ir staigājuši pa jūras malu, runājušies par romantismu un ļāvušies romantikai, dzejnieks Bonifācijai ir uzdāvinājis trīs dzintara gabaliņus kā talismanu un atmiņu par jaukajiem kopā vadītajiem brīžiem. Tomēr līdz sirds dziļumiem viņš nav atvēries. Bonifācija Bārdu uztver kā traģisku, ļoti jūtīgu, mistiskas un afektētas dabas personību. Viņa labi zina arī drauga veselības problēmas, tāpēc pavada uz priekšlasījumiem, kuros Bārdam jāreferē. Vienā no tiem 1913. gada 20. aprīlī, runādams par egoismu un altruismu, Bārda pēc stundu garas uzstāšanās nokrīt zemē. Bonifācija kopā ar Annu Ķēniņu viņu dabū pie samaņas.

Dubultā dvēsele dzīve Bārdam turpinās līdz 1914. gadam. Tad sarakstīšanās un satikšanās ar Bonifāciju izbeidzas. Dzejnieka sirdi un dzīvē paliek tikai Paulīna, maigā uzvarētāja.

Kāzu zvani. Maigā eņģeļa uzvara

Bet 1914. gada vasaras sākumā Fricis Bārda vada savu atvaļinājumu dzimtajos Pociema Rumbiņos, kad Bonifācija nolemj tāpat vien apskatīt, kā mīļajam kolēģim klājas laukos, un noskaidrot, kāpēc viņš tik ātri aizbēdzis no Rīgas. Pirms brauciena jaunkundze (tāpat kā reiz Paulīna!) redz zīmīgu sapni. Viņa gul uz lielas akmens klints, kurā ir iecirsti klavieru taustiņi. Klintij ir galva ar Frici Bārdas vaibstiem. Galva vienaldzīgi vēro Bonifāciju, kas uz taustiņiem spēlē debešķīgu korāli. *Was soll das bedeuten?* (ko gan tas varētu nozīmēt? – no vācu val.) – nodomā jaunkundze, sēstas vilcienā un dodas ceļā. Bet tur viņai gadās jauka iepazīšanās ar Pociema baronu Volfu, kurš viņu uzaicina paviesoties muižā un turpināt ceļu uz Rumbiņiem nākamajā rītā. Tā nu otrā dienā Rumbiņos lepnos ratos iebruca skaisti tērpīta jaunkundze no Rīgas, bet neviens par viņu neprecējās. Neveikla un nelaipna ir sagaidīšana, Fricis Bārda

Bonifācija Rogge.

ir nepatīkami pārsteigts, neviens no mājiniem nerādās. Nevienam viņa te nav vajadzīga. Naktī, viena pati gulot mazajā dārzā namiņā, Bonifācija pilnīgi skaidri saprot, ka viņa ir zaudējusi. Paulīna ir tas asaru eņģelis, tas mazais trauslais cilvēciņš, kam Bārda vajadzīgs visvairāk. Viņa, Bonifācija, ir septiņgalvu zvērs, pati tiks galā un uzveiks visus šķēršļus, viņai bez maiguma ir arī neizsīkstošs prieks un mūžam jaunu uzvaru alkas.

No rīta Bārda aizved Bonifāciju uz staciju. Viņu attiecībās viss ir beidzies.

Tikai vasara vēl turpinās. Dzejnieks dzīvo savā mazajā mājīnā dārzā vidū, kur zied rozes un kresēs mirdz rasa, kur dārzā briest ķirši un āboli, bet tālāk aiz sētas ziedošajās liepās dūc bites, debesīs iet balti mirdzoši mākoņi. Viņš mazliet palīdz saimniecībā, daudz dzer pienu, vingro un sauļojas, lasa Niči un arī citas grāmatas un labprāt slinko. Brīnišķīgajā idillē iekļaujas arī saldi maigās ilgas pēc Paulīnas un viņas vēstulēm. Bārda ne tikai ilgojas, bet arī gluži praktiski gatavoja ievest Paulīnu savās mājās – Rumbiņos. Tādās jaunās dzīves nojausmās pavisam tālu šķiet kara draudi. Kad 1914. gada vasarā Pasaules karš satricina Eiropu, Bārda ir norūpējies tikai par to, lai mājās iekšdarbiem sapelnītu naudu. Iesaukums armijā viņam nedraud vājās veselības dēļ.

1915. gada 28. maijā – tā bija ceturtdiena – Fricis Bārda un Paulīna Puskalne Rīgā iesēžas vilcienā un dodas uz Limbažiem. Sešos vakarā pāris ienāk

Rumbiņos, kur pēc brīža Umurgas mācītājs viņus salaulā ģimenes jaunajā mājā. Tuvajā bērzu birzītē dzied lakstīgalas un kūko dzeguze.

Drūmās priekšnojautās

Mazajā, ar mīlestību celtajā namiņā Bārdas nodzīvo līdz pat 1916. gada janvāra beigām, jo skolas, kurās strādāja dzejnieks, ir evakuētas. Bet tad Rīgā tiek dibināta jauna ģimnāzija, un Bārdu aicina atgriezties. Paulīna, kura gaida pirmdzimto, dodas vīram līdzi. 1916. gada 4. aprīlī piedzimst Sigurds Bārda, bet jau 20. aprīlī Fricis Bārdu mobilizē un nosūta uz Valmieru. Paulīna ar mazuli pavada viņu. Ceļā bērns smagi saslimst. Tāpēc viņi abi paliek Limbažos, kaut arī dzejnieku no dienesta atbrīvo un viņš atgriežas skolas darbā. Brīvlaiku visa ģimene pavada Rumbiņos, rudenī viņi atgriežas Rīgā, kur kara dēļ ir liela dzīves dārdzība. Dzejnieks, apkrāvēs ar skolas darbiem un ievēlēts neskaitāmās komisijās, padomēs un valdēs, smalki pārzina visas cenas un gādā par ģimenes pārtikas krājumiem. 1917. gada 4. jūnijā piedzimst tēva luteklīte, mazā Ulrika Tamāra.

Karš turpinās, tikai Rumbiņos, kur ģimene pavada mazās Ulrikas īsā mūža pirmo vasaru, ir miers. Rudenī Bārdu ģimene Valmierā pārdzīvo vairākas varas maiņas. Fricis organizē skolu darbu, staigā ūdenszābakos, bieži vien ir nevesels, bet no darba un sēdēm nāk mājās vēlu, noguris un pārpūļējies. Dzīves pēdējo vasaru viņš pavada Rumbiņos kopā ar sievu un mazuļiem, te viņš atgūst veselību, lai augustā varētu doties uz Rīgu jaunā darbā. Tikai kāda drūma priekšnojautā un skumjas nomāc viņa dvēseli. Žēl pamest

bērņus. Ja Paulīna zinātu, cik grūti bez viņiem, mazajiem mīļajiem! Oktobrī Bārda pēdējo reizi ir Rumbiņos, lai pārvestu ģimeni uz Rīgu. Bārdas dzīvo Ģertrūdes ielā 69/71, turpat apmetušies arī citi rakstnieki – Skalbe, Akuraters, Austrīņš, Jaunsudrabiņš, Vulfs, Upīts, Zeltmatis...

Turpinās karš, pilsētā ir pārtikas krīze, skolu un dzīvokļu telpas ir aukstas, plosās gripas epidēmija. Novembrī tiek dibināta Latvijas valsts, janvāra sākumā vācu varu nomaina lielnieki. Tāda ir pēdējā gripas novārdzinātā dzejnieka ziema. Smags trieciens ir vecākā brāļa Kārļa pēkšņā nāve 1919. gada pašā sākumā – viņš ir bijis galvenais produktu

**Fricis redzējis
sapnī divus
zārkus. Par vienu
viņam nu viss ir
skaidrs, par otru
nojausams...**

piegādātājs. No astoņiem Ievas un Jāņa Bārdu bērniem palikuši vairs tikai trīs. Māte pēdējo desmit gadu laikā uz kapu kalniņu pavadījusi ne tikai vīru, bet arī abas jaunākās meitas Matildi un Aneti, kas mira ar tuberkulozi, nu vēl Kārli. Māja paliek tukša... Fricis redzējis sapnī divus zārkus. Par vienu viņam nu viss ir skaidrs, par otru nojaušams...

Zilās puķes dziesminieks. Aiziešana

Janvāra beigās viņa stāvoklis ir pasliktinājies, ārsts, brālēns Teodors Lācis, ar kuru viņi kopā reiz aizbēga uz Vīni un tur tik draudzīgi dalīja pēdējo maizes kumosu, ieteic labās nieres operāciju. Fricis Bārda vilcinās, kamēr jau ir par vēlu. 18. februārī Paulīna aizved vīru uz pirmo pilsētas slimnīcu. Kara laiks, nav ne personāla, ne medikamentu. Marta sākumā Bārdu operē vecais ķirurgs Bergmanis. Ar trīcošām rokām viņš ilgi rokas pa dzejnieka ķermeni, bet nespēj atrast nierēs akmeni. Pēc nedēļas mokošā procedūra atkārtojas, sirmais, nespējīgais ķirurgs dziļi griež vairākās vietās dzejnieka nomocītajā miesā, pārsien brūces ar spaļu pilnām pakulām...

Mājās ar šarlaku saslīmis mazais Sigurds. Paulīna raujas uz pusēm –

Paulīna Bārda brieduma gados.

viņai jābūt gan pie dēlēna, gan vīra, kas vairāk norūpējies par bērnu nekā sevi. Labi, ka Friča jaunākais brālis Antons ir atbraucis, viņš var palikt pie slimnieka. Viņš ir tas, kas 13. martā dzird Friča pēdējos vārdus. Tie ir veltīti vēstulei, ko Antons atnesis: "Lasišu rīt..."

Slimnīcas kapličā Paulina atvadās no vīra uz mūžu. Zārks ir zils – un ne jau tāpēc, ka tajā guļ zilās puķes dziesminieks, bet tāpēc, ka tas ir palicis vienīgais visā Rīgā, cita nav. Pavadītāji iet aiz zārka tikai līdz Aleksandra vārtiem, tālāk Antons ragavās to ved uz Rumbiņiem viens pats. Paulina paliek pie slimā dēla, Ulrika ir Rumbiņos sasliemušās vecmāmiņas aprūpē. Arī otrs Friča brālis guļ slimš, tā ka Umurgas kapos dzejnieka apbedīšanā klāt ir tikai Antons.

Drīz Ulrika Tamāra sekos tēvam. Difterija paņems mazo dzīvību.

Paulīna visu savu garo mūžu būs Friča Bārda atraitne, dažus gadus pēc vīra nāves visi uzzinās, ka arī viņa ir dzejniece. Dēls Sigurds izaugs, bet pēc Otrā pasaules kara aizklidīs tālu projām – uz Austrāliju. Paulīnai paliks tikai vientulības prieks, vēstuļu kaudze ar maigas mīlas pilniem vārdiem.

Arī Bonifācija saglabās savu uzvārdu visu mūžu. Tas viņai aizritēs Latvijas Konservatorijā, klavieru klasē mācot jaunos pianistus. **MV**

*Raksta tapšanā izmantoti
Misiņa bibliotēkas rokrakstu un reto
grāmatu nodaļas materiāli.*